

HISTORIA PEDAGOGICZNEJ BIBLIOTEKI WOJEWÓDZKIEJ W RZESZOWIE

Opracowanie: Ewa Kosiba, PBW Rzeszów

Tradycja bibliotek pedagogicznych sięga okresu międzywojennego, a nawet czasu przed pierwszą wojną światową, ponieważ już wtedy istniały biblioteki nauczycielskie, które w mniejszym lub większym stopniu rozwijały czytelnictwo nauczycieli. Były to biblioteki: nauczycielskie w szkołach, powiatowe biblioteki nauczycielskie i okręgowe biblioteki pedagogiczne.

Jedną z najstarszych tego typu była Biblioteka Nauczycielska I Liceum i Gimnazjum im. Stanisława Konarskiego w Rzeszowie. Zaczęto ją tworzyć w latach 1824/1825, a w roku 1939 biblioteka ta posiadała już 13189 tomów i 8549 drukowanych sprawozdań szkolnych. Pokazną część posiadanego księgozbioru stanowiły starodruki. Niezwykle istotny jest fakt, że wzmiankowana biblioteka nie podzieliła w czasie wojny losu innych bibliotek i zachowała swoje zbiory prawie w całości. Po drugiej wojnie światowej jako filia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Rzeszowie stała się placówką bardzo pożyteczną.

W związku z powyższym możemy więc uznać, iż korzenie Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w naszym mieście sięgają czasów odległych, przed powstaniem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, i jej tradycje nie są związane jedynie z powojennym rozwojem kultury i oświaty.

Już w okresie międzywojennym istniały bowiem i pełniły ważną rolę księgozbiory przy szkołach i małych miasteczkach późniejszego województwa rzeszowskiego, a także organizowane i prowadzone przez kuratoria okręgów szkolnych, okręgowe biblioteki pedagogiczne. Dodatkowo, nauczyciele z Rzeszowa i późniejszego województwa rzeszowskiego, korzystali z księgozbioru Okręgowej Biblioteki Pedagogicznej w Krakowie i we Lwowie, które były instytucjami państwowymi i posiadały bardzo bogate księgozbiory (posiadały wypożyczalnie i czytelnie, udostępniały zbiory na miejscu i korespondencyjnie nauczycielom, pracownikom kuratoriów, studentom i słuchaczom kursów nauczycielskich). Związek Nauczycielstwa Polskiego również miał w tym okresie swój udział w gromadzeniu książek z zakresu pedagogiki, literatury popularnonaukowej oraz literatury pięknej. Te wszystkie funkcje kontynuowała i rozwijała Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rzeszowie, która powstała po drugiej wojnie światowej, w innej rzeczywistości.

Tuż po zakończeniu wojny została utworzona jako jedna z pierwszych Centralna Biblioteka Pedagogiczna Kuratorium Okręgu Szkolnego Rzeszowskiego. W maju 1945 roku podjęto decyzję o zakupieniu dla niej w Krakowie pierwszej partii książek, ponieważ w trakcie wojny prawie całkowicie utracono przedwojenne mienie bibliotek nauczycielskich (jedynym wyjątkiem był wspomniany wyżej księgozbiór liceum i gimnazjum rzeszowskiego). Ofiarność i zasługi Mieczysława Adamowicza, Jana Danielewicza przed wojną, a Tadeusza Stanisza po jej zakończeniu, spowodowały, że kontynuowano tradycję, niezależnie od ustroju państwa, jego organizacji i aktualnej sytuacji kultury i oświaty w Polsce. I ten fakt godny jest podkreślenia. Choć niewątpliwie powojenna euforia i pomoc nowo powstającego państwa, były też przyczyną szybkiego rozwoju bibliotek tego typu.

Tadeusz Stanisza do pracy przystąpił 1 czerwca 1945 roku, zaraz po powrocie z obozu koncentracyjnego. Dzięki jego poświęceniu i zapobiegliwości, już w roku 1950 zbiory Centralnej Biblioteki Pedagogicznej wynosiły 6700 woluminów, nie licząc uratowanego z pożogi wojennej księgozbioru I Liceum i Gimnazjum, który to funkcjonował w budynku gimnazjum jako filia Centralnej Biblioteki Pedagogicznej.

Pojęcie „sieć” w odniesieniu do bibliotek pedagogicznych występujące już w okresie międzywojennym, odnalazło swoją kontynuację w powojennej Polsce. W 1947 opracowano i wydano instruktaż dla bibliotek szkolnych oraz projekt statusu dla okręgowych bibliotek pedagogicznych, regulując ich struktury organizacyjne. Sieć obejmowała: Centralną Bibliotekę Pedagogiczną, podległe jej biblioteki miejskie i powiatowe, w tym działy nauczycielskie w bibliotekach szkolnych. W roku 1951 opracowano „Statut Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej”, który zlikwidował niejasną

sytuację prawną biblioteki i ustalił nazwę Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka. Niestety, połączono w tym okresie funkcje merytoryczne i metodyczne biblioteki z obowiązującą w państwie polskim tego okresu edukacją ideową. Za główne zadanie biblioteki uznano kształtowanie światopoglądu naukowego oraz podnoszenie poziomu ideologicznego i zawodowego nauczycieli i innych pracowników oświaty, oparte na zasadach marksizmu i leninizmu oraz pedagogiki socjalistycznej. Dopiero w następnej kolejności zwracano uwagę na doskonalenie i kształcenie pracowników pedagogicznych i oświatowych przez prowadzenie działalności bibliotecznej w różnorodnej formie, a także poradnictwo i instruowanie bibliotekarzy posiadających księgozbiory z zakresu oświaty i wychowania. Ponadto uwzględniano prowadzenie prac naukowo-badawczych z zakresu oświaty i wychowania.

Rzeszowska biblioteka pedagogiczna trwała, rozwijała się pod względem liczebności personelu oraz księgozbioru i mimo różnorodnych zawirowań polityczno-ideowych, służyła nauczycielowi w jego codziennej pracy. Stanowisko dyrektora biblioteki pedagogicznej z dniem 1 kwietnia 1954 roku objął Franciszek Świder i sprawował je aż do 1969 roku. Była to długotrwała kadencja dyrektorska. W tym miejscu warto podkreślić, że mimo zmieniającej się sytuacji politycznej w kraju i różnorodnych zmian administracyjnych, personalnych, wynikających ze specyficznej ideologii państwa socjalistycznego, przez cały ten okres biblioteka pedagogiczna w naszym mieście rozwijała się dzięki nowatorskim inicjatywom pracujących w niej ludzi i dyrektorów tej placówki, którzy niezależnie od swoich poglądów politycznych i osobistych losów, byli pasjonatami zawodu bibliotekarza. Kochali swój zawód i zależało im na rozwoju placówki.

W 1951 roku przeniesiono PBW z jednoizbowego pomieszczenia przy ulicy Lubelskiej 6 do obszerniejszego lokalu przy Placu Zwycięstwa 9 (obecnie Plac Ofiar Getta), udostępniono czytelnię (najpierw kącik czytelniczy) i wypożyczalnię – czynne na dwie zmiany. Od 1955 roku funkcjonowały już w bibliotece takie działy jak: administracyjno-gospodarczy, uzupełniania i opracowywania zbiorów, udostępniania księgozbioru, metodyczno-instrukcyjny i opieki nad pedagogicznymi bibliotekami powiatowymi. Prawie od początku swojego istnienia Biblioteka posiadała czytelnię i wypożyczalnię, a także katalog alfabetyczny, rozpoczęto także prace nad katalogiem rzeczowym według UKD. Już od lat pięćdziesiątych Biblioteka sprawowała podstawowe funkcje biblioteki pedagogicznej: zaopatrywanie środowiska nauczycielskiego w materiały metodyczne i merytoryczne, pomocne w pracy nauczycieli i bibliotekarzy, a także instruktaż dla środowiska bibliotekarskiego i nauczycielskiego. Należy dodać, że Biblioteka służyła również pomocą rozwijającemu się coraz prężniej środowisku akademickiemu, co wiązało się z powiększaniem księgozbioru.

Ogromne zasługi w tej właśnie dziedzinie należy przypisać następnemu dyrektorowi placówki Marianowi Żuberowi. W trakcie jego dyrektorowania, w latach 1969–1991, księgozbiór PBW znacznie się powiększył – w latach 70. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rzeszowie pod względem liczebności księgozbioru zajmowała wśród bibliotek pedagogicznych w Polsce drugie miejsce. Księgozbiór wzbogacaono między innymi dzięki zakupom antykwarycznym. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka walczyła w tym okresie o status biblioteki naukowej, ponieważ do jej użytkowników należeli już nie tylko nauczyciele i pracownicy placówek oświatowych, ale i całe rzesze studentów. Zakupiono wówczas bezcenne wielotomowe dzieła klasyki literatury pięknej, które na trwałe stały się majątkiem Biblioteki, służąc głównie studentom kierunków humanistycznych. Niektóre z nich, do dzisiaj zachowane w tak zwanym „księgozbiórze chronionym”, można śmiało nazwać „białymi krukami”. Wprawdzie Biblioteka pozostała nadal placówką o charakterze pedagogicznym, ale prestiż jej znacznie wzrósł, bo jak wiadomo „biblioteka zawsze księgozbiorem stoi”. Pod koniec 1991 roku księgozbiór Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej wynosił 226 tysięcy 593 woluminów, dodatkowo księgozbiór specjalny liczył 5741 pozycji. Za kadencji dyrektora Mariana Żubera przeniesiono też czytelnię do nowego, większego lokalu przy ulicy Towarnickiego 4.

Zmiany polityczne w naszym kraju powodowały, niestety, zmiany na stanowisku dyrektora Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej, co za każdym razem na krótko dezorganizowało pracę placówki. Biblioteka Pedagogiczna w Rzeszowie miała jednak szczęście do „następnych dyrektorów”,

którzy zawsze okazywali się ludźmi oddanymi sprawie jej rozwoju. I tak w okresie od 1 września 1991 do 2 września 1992 rolę pełniącą obowiązki dyrektora PBW przejęła, związana z placówką od lat i znająca jej problemy, mgr Renata Deręgowska, a następnie dyrektorem PBW została mgr Ewa Bieniasz, bibliotekarz z zawodu i powołania. Dokonano wówczas ogromnej pracy związanej z przeniesieniem biblioteki z budynku przy Placu Ofiar Getta do nowego, odnowionego lokalu w zabytkowym budynku przy ulicy Gałęzowskiego 4, uporządkowano księgozbiór, zakupiono nowe meble, zadbano o estetykę wnętrza, co przyczyniło się bardzo do podniesienia prestiżu placówki. Zabytkowy budynek w centrum miasta stanowi dobre i godne miejsce dla placówki z takimi tradycjami.

Dzięki staraniom nowego dyrektora biblioteki mgr Ewy Bieniasz, w styczniu 1994 roku powstała Placówka Doskonalenia Nauczycieli Bibliotekarzy, rozwijając i kontynuując funkcję instruktazową dla środowiska. Pełna nazwa biblioteki brzmiała wówczas: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka Placówka Doskonalenia Nauczycieli Bibliotekarzy i byli w niej zatrudnieni doradcy metodyczni. Wzrosło znaczenie placówki jako centrum instrukcyjno-metodycznego. Każdy ze zmieniających się w krótkim czasie dyrektorów miał więc swoją wizję jej działalności i wносił nowe osiągnięcia w dzieje placówki, mimo że sam fakt ciągłych zmian na tym stanowisku, nie pozwalał na kontynuację raz obranej linii postępowania. Ale placówka istniała i powiększała stale swój księgozbiór, mimo różnych trudności finansowych nowo powstającego, demokratycznego państwa; była też wierna swej podstawowej funkcji udostępniania zbiorów i pozyskiwania nowych użytkowników.

Zgodnie z zaistniałą funkcją biblioteki jako ośrodka instrukcyjno-metodycznego, podjęto decyzję o powstaniu 30 kwietnia 1996 roku Centrum Doskonalenia Pedagogicznego. W skład Centrum weszły: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka wraz z jej sześcioma filiami, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny i Wojewódzki Ośrodek Politechniczny. Dyrektorem placówki został mgr Tadeusz Polański. Centrum miało za zadanie pełnienie roli ośrodka doskonalenia zawodowego dla środowiska nauczycielskiego i akademickiego, również w zakresie udostępniania fachowego księgozbioru. Chodziło o stworzenie prężnego i prestiżowego oraz posiadającego fundusze na dalszy rozwój ośrodka doskonalenia nauczycieli, a Biblioteka Pedagogiczna miała być jego ważnym elementem. Ponieważ jednak Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka straciła w ten sposób swoją samodzielność i tożsamość, idea ta miała i swoich przeciwników. Ostatecznie, 1 października 2000 roku rozwiązano Centrum Doskonalenia Pedagogicznego.

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka wraz z jej filiami została znów samodzielną placówką, nad którą nadzór objął Podkarpacki Urząd Marszałkowski. W związku z tym to przed nim stanął problem wdrożenia procesu informatyzacji biblioteki (działanie to kontynuowane jest do dnia dzisiejszego).

Proces informatyzacji 21 bibliotek Podkarpacia przy współpracy z MENiS rozpoczęto na dobre w 2002 roku, wykorzystując kompleksowy system informatyczny „Prolib”. Początek informatyzacji placówki przypadł na czas kadencji mgr Ireny Granowskiej.

Obecnie, wszystkie działy biblioteki pedagogicznej prowadzą tradycyjne kartoteki, a równocześnie rejestrują każdą pozycję w systemie informatycznym. Od roku 2008 wypożyczalnia PBW rozpoczęła elektroniczne udostępnianie. Każdy z działów uwzględnia w swojej pracy nie tylko bieżące dezyderaty czytelnicze, ale i wymogi zastosowania nowych technologii informatycznych. Biblioteka posiada aktualnie: wypożyczalnię i czytelnię czynne tradycyjnie na dwie zmiany, informatorium zapewniające kompleksowy system usług informacyjnych, oparty zarówno na informacji tradycyjnej, jak i elektronicznych źródłach informacji, dział opracowania wprowadzający i opracowujący nowo zakupione pozycje do systemu informatycznego „Prolib”. Przy wypożyczalni istnieje wypożyczalnia audiowizualna oferująca kasety, płyty i inne materiały wizualne i dźwiękowe. Pracowników obowiązuje przygotowanie pedagogiczne, bibliotekarskie, ale także kompetencje informatyczne.

Wprowadzenie do biblioteki technologii informacyjnych, zakup kolejnych modułów systemu informatycznego, przy trudnych warunkach lokalowych, dostosowanie pracy placówki do standardów

i norm obowiązujących w dobie globalizacji i rozwijającego się społeczeństwa informacyjnego, było nie lada wyzwaniem dla pracowników PBW, organu prowadzącego placówkę i wyłanianych w konkursach, dyrektorów placówki.

W drodze konkursu dyrektorem biblioteki została ponownie mgr Renata Deręgowska, legitymująca się wykształceniem zarówno bibliotekarskim, jak i przygotowaniem z zakresu zarządzania oświatą, długoletni pracownik PBW, znający doskonale charakter placówki, jej problemy i jej przydatność w środowisku. Ten nurt fachowości kontynuuje obecny dyrektor PBW mgr Lucyna Brymora. Nie zaprzeczono w ten sposób długoletniej tradycji, bogatego księgozbioru i edukacyjnej roli biblioteki.

Zmienia się charakter oświaty w związku z reformą oświatową i dostosowywaniem się polskiej oświaty do norm europejskich, co znacznie zwiększa zapotrzebowanie na literaturę fachową. Rozwija się Uniwersytet Rzeszowski, powołując nowe wydziały i kierunki, nauczyciele są wciąż obligowani do doskonalenia, uczniowie, szczególnie klas maturalnych, coraz częściej poszukują literatury i informacji, także elektronicznej. Dlatego mimo konkurencyjnej roli Internetu i innych ofert informacyjnych, opartych na nowoczesnej technologii, Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna kontynuuje swoje długoletnie tradycje wychowawcze, edukacyjne, informacyjne, wzbogacone o nowe informatyczne możliwości.

Biblioteka Pedagogiczna w Rzeszowie od początku swego zaistnienia w 1945 roku, podobnie jak i inne biblioteki tego typu, starała się zawsze zaspokajać potrzeby środowiska nauczycielskiego i akademickiego, mimo różnorodnych trudności finansowych i organizacyjnych. Działo się to zawsze za sprawą oddanych jej ludzi, którzy rozumieli rolę i ideę „literatury fachowej” dla rozwoju nauki i oświaty.

Miejmy nadzieję, że dotychczasowa historia PBW zobliguje aktualne władze regionu do dalszego działania na rzecz rozwoju tej zasłużonej placówki.